

HÉTVÉGE

A HONFOGLALÁSTÓL AZ ÁLLAMALAPÍTÁSIG

Uralmi viszonyok a X. században

A IX. század közepéig a magyarok törzsszövetségben éltek, olyan uralmi rendben, ahol a törzsek laza kapcsolatban álltak egymással.

A törzsszövetség vezetője — maga is egy törzs feje — gyakorlatilag csupán első volt az egyenlők (a többi törzsfő) között, de érdemben nem szólhatott bele a nem általa irányított törzsek életébe. Szerepe inkább integratív (a közös törzsi érdekeket kifejező), semmint normatív (az egyes törzseket szabályozó) jellegű lehetett.

Magyar nomádállam, kazár mintára

A Magyar Fejedelemség (amely lényegében magyar nomádállamnak tekinthető) a 850-es években született meg Etelekben kazár hatásra. Ez azt jelentette, hogy a magyaroknál a kazár uralmi berendezkedés pontos mása jött létre; szakrális kettős fejedelemség. A szentként tisztelt főfejedelmet (a tulajdonképpen egyetlen fejedelmet) kendének nevezték, az ő feladata az égiekkel való kapcsolattartás volt. A rendszernek szakrális jelleget a kende tisztelte kölcsönözött.

A tényleges hatalom, amely elsősorban a hadügyek irányítását jelentette, a gyula kezében összpontosult. A kende és a gyula maguk is egy-egy törzs élén álltak. A Magyar Fejedelemség első fejedelme Álmos volt, majd őt a honfoglalás küszöbén e tisztségben Árpád váltotta fel.

A X. század elején a gyula méltóságát Kusál töltötte be; nem véletlen, hogy az ekkori évek katonai eseményei kapcsán a forrásokban az ő és nem Árpád nevével találkozunk. Az Árpádok törzse (mint vezértörzs) a Kárpát-medence középső részét szállta meg, utóbb azonban egyre inkább nyugat felé terjeszkedett.

A gyulák törzse a X. század folyamán Erdélyben vetette meg a lábát, a gyula méltóságát személynévi szerepet kapott. A kettős fejedelemségi rendszer a X. század első felében enyészett el.

A X. század közepén a bizánci császár már egy, alapját tekintve a kettős fejedelemségi rendszeren nyugvó, de alaposan megváltozott uralmi szisztémát vázolt fel ránk maradt írásos emlékekben a magyaroknál: Első fejük az Árpád-nemzetségből sorban következő fejedeleme, és van két másik (méltóság) is, a gyula és a horka, akik bírói tisztiséget viselnek, de van fejedelme minden törzsnek is. (Moravcsik Gyula fordítása)

A császár többször is hangsúlyozta, hogy a magyarok fejedelmei kizárólag Árpád leszármazottai. Azt, hogy Árpád négy fia közül melyik követte apját — a szentként tisztelt kende méltóságából lassan evilági fejedelemmé átalakuló poszton —, nem tudjuk. Az biztos, hogy 950-től Árpád harmadszülött fia-

szállt, hanem az oldalágak legidősebb férfitagjai között öröklődött.

Ezt támasztja alá, hogy Feli után a negyedszülött Árpád-fiú fia, Taksony lépett a fejedelmi trónra. A hatalom-átvétel e formáját az az igény követelte meg, hogy a nomádállam vezetőjének felnőtt, cselekvőképes, harcot vállaló férfinak kellett lennie. Oldalági örökösödés esetén Taksony halálával a fejedelmi méltóságnak vissza kellett volna áramolnia az elsőszülött Árpád-fiú ágára, ahová Tar Szerénd és annak fia, Koppány tartozhatott. Ám Taksonynak sikerült elérnie, hogy a főhatalom saját utódait illesse meg. Ennek köszönhető, hogy Taksonyt fia, Géza, majd Gézát szintén fia, Vajk (Szent István) követte. Ez a körülmény (Koppány ágának mellőzése) adhatja magyarázatát, hogy Géza halálakor, 997-ben Koppány Vajkkal szemben jogot formált a fejedelmi méltóságra. Az Árpádok hatalma az első évtizedeket leszámítva a X. század nagy részében nem terjedt ki a Kárpát-medence egészére. Ennek az az oka, hogy egyre több törzs tagadta meg a tényleges engedelmességet a vezértörzs fejének, vagyis a fejedelemnek, ami a szakrális kettős fejedelmi rendszer (a magyar nomádállam) hanyatlását, majd megszűntét eredményezte.

A bizánci császár 950 táján már arról írt, hogy a magyarok törzsei nem hunyászkodnak meg fejedelmeik előtt.

Gizella, sorsunk asszonya

A magyar nomádállam helyébe az egyes törzsek önálló államai léptek. Ez abban is kifejezésre jutott, hogy a törzsek eltérő irányokban tájékozódtak és építették ki kapcsolataikat, a fejedelem törzse Gézától kezdve nyugat felé, a gyulák törzse pedig a X. század közepétől Bizánc irányában. Ugyanezt jelezte, hogy a nyugati kalandozó hadjáratok is más időpontban fejeződtek be, mint a balkániak.

A X. század második felének meghatározó uralmi szervezete újra a törzsszövetség lett, amely a fejedelmi címet viselő törzsfőnek legfeljebb csak az első az egyenlők között integratív szerepét biztosította, de tényleges hatalmat a többi törzs fölött nem.

Az Árpádok újbóli kiemelkedése e helyzetből Géza fejedeleme alatt vette kezdetét. A nyugaton a kalandozó hadjáratok lezárulta idején nagy veszteségeket szenvedett törzsek rovására Géza kiterjesztette saját törzse hatalmát, körültekintően szövögette törzsi állama külpolitikai kapcsolatait, azzal pedig, hogy 996-ban fia, Vajk számára megnyerte a szomszédos bajor herceg hűgának, Gizellának a kezét, olyan házassági köteléket hozott létre, amely döntően befo-

Tanuljon, szeresse a munkát!

Intézet helyett családokban: a testvérek „életszagú” környezetben nevelődnek

A székelykapu kitarva, a kert lombos, szép fái alatt valóságos kis játszótér alakítottak ki: itt hintáznak, homokoznak a családokban legifjabb lakói... Hogy ez miféle intézmény? Lehetővé teszi, hogy az állami gondozásba kerülő testvérek ne szakadjanak el egymástól, együtt, a nevelőszülők gondoskodása mellett, családi milióban nőjenek fel... A főtí Károly István Gyermekközpont kísérleti jelleggel alakította ki az első családosthon Vajtán. Ide került tavaly a hat Hajdú és a három Kufa testvér, hogy a Szénási házaspár vádószármái alatt egy egészen más élet kezdődjék számukra. Alig egy hete egy újabb házzal gyarapodtak, és a létszám is nőtt: megérkezett a három Nagy testvér, és a már felnőtt korú Lakatos Józsi is, aki munkalehetőség híján egyelőre főként a kertben dolgozik...

A legfiatalabb Hajdúkkal gyorsan megismerkedem: Éva nagycsoportos, Ádám a középső csoportba járna, de ragaszkodott az öccséhez, Pistihez, így vele maradt a kiscsoportban. Ezt a nővérüktől, Lillától tudom, aki már 6. osztályos, és buzgón tanul a lányszobában. Pistinek tényleg nehéz ellenállni, nagy hízog. Háromszor is a nyakamba csimaspaszoklik, úgy kérlel: vegyél fel. Előkerül a harmadikos Illés is, Miklós viszont vacsoráig a szobájában marad, a számítógép mellett, amit nemrégiben kaptak a gyerekek Hollandiából. Miklós kiváló diák, angolból nemrég tette le a nyelvvizsgát, a gimnáziumban számítástechnikát is tanul.

Kati néni, azaz Tiringer Istvánné van éppen szolgálatban a Hajdú gyerekek mellett. De hamarosan megérkezik Szénási István és a felesége, Erzsike a Kufa és a Nagy testvérekkel...

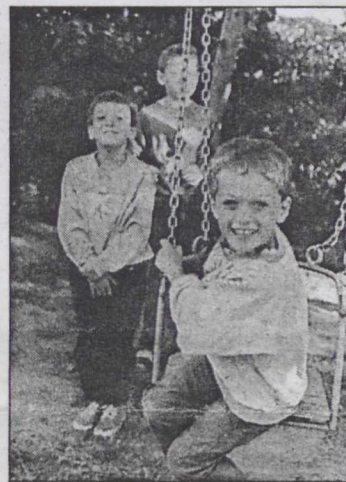
Szénási István tanító 33 évig dolgozott a vajtai általános iskolában. Másfél évvel ezelőtt mellékállásban kezdte el a családosthon életének megszervezését. Az idén, amikor új igazgató került az iskola élére, elhatározta: főállású nevelőszülőként dolgozik tovább... Felesége, Er-

zsike viszont magyar, történelem és német szakos pedagógusként maradt az iskolában, emellett vezeti a Hajdú testvérek otthonát. A házaspár nem győzné a két házban a 24 órás szolgálatot. A két épületben hat felnőttet foglalkoztatnak.

Szénásiék világlátásukban dolgoztak, hogy kiegészítsék a szűkös pedagóguskeresetet. Hiszen két gyereket neveltek fel: mindkettő tanár lett. A szülők művelték a kert, hol ribizlit, hol gyógynövényt természetek, palántát neveltek az üvegházban. A gyerekek pedig tanulhattak: diplomát szereztek, majd elkerültek otthonról.

— Szeretünk volna őket az önálló életkezdéshez segíteni. De azon is gondolkozunk: lesz-e a jövőben állásunk? Hiszen Vajtán is egyre kevesebb a gyerek, az általános iskola hetedik, nyolcadik osztálya meg is szűnt. — meséli Szénási István. A főtí gyermekközpontnak felajánlottuk a házukat és a munkaerőnket. Vajta mindig a gyerekek faluja volt: volt itt csecsemőotthon és nyári tábor is... A főtí igazgatóknak tetszett az ötlet: így fiaink között el tudtuk osztani, mindazt, amit gyűjtöttünk. De azóta is a kincseinket, azaz a tapasztalatainkat osztogatjuk: hiszen az idekerülő gyerekeket is igyekszünk úgy nevelni, hogy képesek legyenek boldogulni. Hogy ki-kik a maga képessége szerint tanuljon és megszeresse a munkát... A nevelőotthon más, zárt világ, itt viszont minden

életszagú: megtapasztalják, hogyan kell a kevés pénzt kiegészíteni, jól gazdálkodni.

Mert persze, a kert, az üvegházat most is kihasználják: a vacsorákon a saját termésű paprikát és paradicsomot találják fel. A spájzban ott sorakozik a házi készítésű lekvár, paradicsom, szörp. Az üvegházban nevelt palántákat a gyerekek adták el, ebből vettek kerékpárokat, hűtőládát, és egy élő disznót, amit együtt vágtak le...

— A gyerekek 8300 forintot kapnak egy hónapra. Ezt kell beosztanunk — mondja Szénásiné Erzsike. — Nem könnyű feladat: 400 forint a zsebpénzüik, kinek-kinek 7900 forint marad ennivalóra, tanszerre, mosószerre, ruhára... Ennyi pénzből egy vacsoránál csak két szelet szalámi jut fejenként. Ezt a gyerekek apró darabokra csipkedik, hogy jobban el lehessen osztani

a kenyéren. Vajas kenyérből aztán bőszegesen ehetnek, az itt természet paradicsommal...

Az egyik házban hat, a másikban hét gyerek él: házanként naponta két kió kenyér, két liter tej fogy, na és rengeteg kakaó... Kati néni pedig finom és olcsó vacsorákat tud varázsolni. Itt elleshető az okos gazdálkodás, hiszen arra is tellett, hogy kiváltság a gyerekek útlevelét: olyan jól tanultak, hogy pályázaton kiáradulást nyertek a bécsi szafar parkba. Lilla pedig különóraka vehetett angolból...

A három Kufa testvér örömmel mesél az új házról, amibe most költöztek. Szóvivőjük a legidősebb, eleven, csibészes mosolyú, vörös hajú Kufa Pali, aki második osztályos és jeles tanuló, és még nem döntötte el karatés lesz-e, vagy miniszterelnök. Hűgait, a cserfes óvodásokat, Csillát és Mónit az érdeklő, hogy működik a riporter-magnó és a fényképezőgép. Direkt jó áll nekik, hogy kancsalság ellen az egyik szemüveglencséjük leragasztották, ráadásul egyformán selypítenek... Egymás szavába vágva mesélik, miért is kellett nekik eljönni a szülői házból. Szegények voltunk, apu ivott, anyu idegbeteg, kórházba került, nem volt játék, ablak, ajtó, ágy, ennivaló se...

Hasonlóról számolnak be az újoncok, a Nagy testvérek: Krisztián elsős, Róbert másodikos, József hatodikos. Ő, a legidősebb is beszél szegénységről, italozásról, betegségről... Utólag megtudom: hat négyzetmeteren szorongott az egész család, és ha a szülők ittak, a gyerekeknek verekedniük kellett, mint a kakasviadalon. Hajdúéknál más volt a helyzet. A Hajdú testvérek anyanyelve a jelbeszed: a szülők ugyan is siketnők. Miklós, a legidősebb ezérik az óvodában tanult meg beszélni. A hátrányt gyorsan behozta a felnőttésen komoly fiú, aki azt mondja, neki fontos szerep jutott a családban: amíg otthon voltak, ő volt az összekötő a külvilág és a szülei között. Tolmácsolt, segített az ügyeket intézni... De a szülők végül nem tudtak gondoskodni a hat gyerekről...

Az új házat is meglátogatjuk: rengeteg itt a tennivaló. Az épület rossz beosztásán nem lehet változtatni, de Szénási István nem panaszkodik. Hiszen ez ajándékba kapták, az önkormányzat pályázati pénzből vásárolta a családosthon számára. Szénási István sorolja is, mi mindent szeretne, hogy lakályosabb legyen. De hát, annyi mindenne lenne még szükségük: a palántaneveléshez például 500 darab tejfölsőpohár kellene, az új házba meg konyhaszekrény. Persze, a maguk erejéből is igyekeznek megoldani mindent. Energiájuk, akaratauk van. A kivülálló számára talán mosolyogtató: Szénásiék a gyerekek előtt István bácsinak és Erzsike nének szólítják egymást. De ebből is látszik: a nevelőszülő sze-

